COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 14 (XLV)
Decembrie 2005

FACTORII DE NATURĂ ECONOMICĂ. FACTORI GENERATORI DE SECURITATE SAU INSECURITATE?

Cristian BĂHNĂREANU

CONCLUZII

- *La începutul mileniului III, factorii de natură economică capătă din ce în ce mai multă importanță în procesul de realizare a stării de securitate.*
- *Securitatea națională, şi mai apoi cea regională, internațională, nu poate exista fără asigurarea unei securități economice adecvate.*
- *La nivel național, statului îi revine responsabilitatea de a gestiona cât mai eficient factorii economici ce favorizează sau afectează securitatea, prin maximizarea celor pozitivi şi atenuarea sau chiar eradicarea celor negativi.*
- *Se impune dezvoltarea de noi instituții internaționale de reglementare a piețelor, de aplanare a confruntărilor economice devastatoare, precum şi o cooperare multilaterală a statelor lumii pentru a slăbi influența negativă a factorilor economici.*

1. Considerații generale

Factorii economici generează securitate sau insecuritate? - o întrebare dificilă şi complexă care necesită un răspuns pe măsură. În materialul de față, ne propunem să identificăm aceşti factori economici ce pot constitui surse de securitate sau insecuritate în lumea contemporană.

În ultimii ani, limitările tot mai evidente ale modelelor tradiționale ale securității, restrânsă la nivelul statelor individuale şi al problemei militare, au condus la ideea că acțiunea majoră pentru asigurarea securității statului ar trebui centrată pe protecția individului. Această idee se bazează pe două principii şi anume:

- interesele de securitate ale statului nu trebuie să intre în contradicție cu interesele de securitate ale cetățenilor;

- condițiile de securitate cerute de populație pentru bunăstarea sa, față de care statul are responsabilitatea de a se asigura că sunt satisfăcute, nu sunt limitate doar la problemele militare, ci includ toate aspectele politice, sociale, economice, culturale, ecologice.

Ca urmare, nici o construcție de securitate nu se poate realiza dacă individul nu se simte protejat. Modelul multidimensional al securității a căpătat din ce în ce mai multă consistență şi o largă acceptare, pe măsură ce omenirea s-a confruntat cu diverse probleme ce nu mai au nimic de-a face cu domeniul militar.

Credem că se impune o clarificare a termenului de „factor economic” şi a conceptului de „stare de securitate”. Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române, ediția a II-a (Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998, p. 364), prin *factor* se înțelege un „element, condiție, împrejurare care determină apariția unui proces, a unei acțiuni, a unui fenomen; element care contribuie la producerea unui fenomen sau proces”. În mod logic, în studiile de securitate, un *factor economic* sugerează existența unui element, condiție, împrejurare care ajută sau nu la realizarea securității. Orice astfel de factor care are o influență pozitivă trebuie maximizat, iar cel cu influență negativă nece-

sită, fără îndoială, identificarea unor soluții care să constituie răspunsuri viabile pentru eradicarea cauzelor care-l generează.

Un element de primă importanță în realizarea unei strategii adecvate este dat de starea de la care pleacă şi mediul în care evoluează sistemul pentru a se putea dezvolta liber în sensul dorit, pentru a ajunge să-şi atingă obiectivele. Această situație este recunoscută ca *stare de securitate*. Prin urmare, starea de securitate a unui sistem depinde de parametrii factorilor ce se manifestă în cadrul dimensiunilor majore ale securității: politică, economică, militară, socială, de mediu etc., orice perturbație în aceste domenii putând genera insecuritate.

Mai mult, puterea unui sistem este dată de abilitatea acestuia de a-şi folosi resursele de care dispune, de o îngemănare eficientă şi echilibrată a componentelor sale: politică, economică, umană, culturală, tehnologico-informațională şi militară. Aşadar, nu există putere politică compatibilă cu normele unei vieți democratice, dacă ea nu se bazează pe o economie robustă, iar orice sistem economic are nevoie de intervenția factorului politic pentru o dezvoltare normală. Totodată, puterea militară nu poate exista fără puterea economică, fără o economie sănătoasă şi cu creşteri semnificative.

Toate aceste componente ale puterii unui sistem sunt profund interdependente, însă aspectele economice par să le transceandă pe toate celelalte. Puterea economică devine, astfel, „centru de gravitate" al oricărei sistem se securitate. Factorul economic are din ce în ce mai mare relevanță în procesul realizării securității, accesul, deținerea şi controlul finanțelor, piețelor şi resurselor constituind o condiție pentru dezvoltare liberă şi prosperitate, şi implicit pentru asigurarea propriei stabilității şi securității.

2. Factorii economici generatori de securitate

Factorii economici care pot genera securitate nu pot fi decuplați de procesul ireversibil al globalizării, ce favorizează atât competiția, cât şi cooperarea pentru putere, resurse, căi de transport şi comunicații şi piețe de desfacere.

Fenomenul globalizării a accelerat integrarea economică, tehnologică, culturală şi politică, alături de guvernarea democratică, dinamismul economic şi economia de piață, respectarea drepturilor omului şi evoluția comunicațiilor. De asemenea, ea a sporit şi amplificat complexitatea relațiilor şi interdependențelor economice dintre state, dar şi dintre economiile naționale şi cea globală.

Mai mult, accentuarea globalizării a dus şi la creşterea gradului de interdependență şi interacțiune în planul securității, ceea ce, dacă este bine gestionat, poate avea efecte benefice în domeniul sporirii stabilității în sfera relațiilor internaționale.

Prin urmare, în condițiile globalizării, atingerea unui anumit nivel de securitate depinde de capacitatea statului de a agrega resursele la nivel intern şi de câştiga sau menține accesul la resurse economice externe Din punct de vedere al realizării stării de securitate credem că următorii factori trebuie avuți în vedere:

- rata de creştere a Produsului Intern Brut (PIB);
- PIB/locuitor;
- nivelul rezervelor valutare;
- inflație;
- şomaj;
- rata de schimb externă;
- investiții directe externe;
- balanța comercială;
- datoria externă;
- calitatea vieții;
- existența şi gradul de răspândire şi cel de dezvoltare a sistemului de telecomunicații;
- existența şi gradul de răspândire şi cel de dezvoltare a sistemului informațional;
- accesul populației la mijloacele de comunicare interne şi internaționale;
- alți factori, ca de exemplu protecția infrastructurii critice, raportul dintre proprietatea străină şi cea autohtonă etc.

Crearea condițiilor pentru asigurarea creşterii economice şi, implicit, realizarea securității necesită creşterea semnificativă a investițiilor străine, gestionarea corespunzătoare a datoriei publice, deficitului de cont curent şi a ratei oficiale de schimb, reducerea inflației şi a datoriilor externe, crearea unui mediu de afaceri prielnic şi a unui cadru legal favorabil dezvoltării economiei de piață. Gestionarea eficientă a acestor factori economici poate genera o creştere a veniturilor populației şi a standardului de viață, cu implicații asupra reducerii şomajului şi a combaterii sărăciei. În

Autorul, Cristian Băhnăreanu, este asistent de cercetare ştiințifică în cadrul Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, din Universitatea Națională de Apărare „Carol I", şi doctorand în domeniul „Ştiințe Militare".

ultimă instanță, la nivel individual, securitatea se referă la crearea condițiilor economice care să satisfacă nevoile umane de bază – hrană, apă, adăpost, educație, loc de muncă şi un venit minim garantat.

La ora actuală, cel mai important factor ce se manifestă în cadrul dimensiunii economice a securității şi care poate duce la stabilitate economică, imperios necesară pentru atingerea unei stări de securitate adecvate este implicarea activă în comerțul internațional şi accesul la resurse, finanțele şi piețele necesare menținerii unui nivel acceptabil de bunăstare şi putere al statului respectiv.

Liberalizarea comerțului, deschiderea pieței interne sau mai precis liberalizarea sectoarelor competitive şi protecționismul pe sectoarele mai puțin competitive trebuie să aibă în vedere maximizarea fluxurilor de bunuri, servicii, tehnologie şi capital. Gradul de participare sau de deschidere economică internațională a unui stat este decis de rațiuni de securitate economică.

În prezent, problema securități economice se mută din spațiul economiilor naționale în câmpul din ce în ce mai bine delimitat al complexelor economice regionale şi internaționale. Aderarea şi integrarea în structuri de tipul Uniuni Europene sau Organizației Mondiale a Comerțului reprezintă o condiție sine-qua-non pentru a participa şi beneficia de avantajele globalizării şi ale economiei globale.

Mai mult, economia mondială are nevoie de mijloace solide anticriză, valabile atât pentru statele dezvoltate (confruntate cu periculoase schimbări demografice) şi „economiile emergente” (ceşi doresc locuri importante în ierarhia economiei globale), cât şi pentru statele în curs de dezvoltare (obligate să combată gravele probleme ale sărăciei endemice). Pentru a contracara efectele negative ale unor factori economici este nevoie ca: țările bogate trebuie să asigure un ajutor consistent pentru cele sărace şi oportunități favorabile pentru comerțul acestora; instituțiile multilaterale să ofere sprijin şi consiliere autorităților din țările sărace şi statele în curs de dezvoltare, ca şi ajutor tehnic şi financiar; țările sărace trebuie să-şi amelioreze administrația şi să adopte măsuri reale de combatere a sărăciei etc.

3. Factorii economici generatori de insecuritate

Printre amenințările, ce vizează atât statele puternice, cât şi statele slabe, identificate de ONU în raportul din 2004, intitulat „O lume mai sigură: Responsabilitatea noastră comună”, se numără şi *adâncirea periculoasă a decalajelor de dezvoltare între Nord şi Sud*.

Globalizarea tot mai accentuată a economiei a dus la adâncirea disparităților economice între regiunile lumii – statele/uniunile de state bogate devin tot mai bogate (SUA, UE, Japonia, China), iar zonele în curs de dezvoltare sau subdezvoltate devin tot mai sărace (Africa, Asia de Est şi de Sud-Est). Sărăcia extremă, crizele financiare şi de resurse energetice, presiunile exercitate de statele dezvoltate şi de marile organizații economice asupra zonelor mai puțin dezvoltate sau instabile economic se constituie în tot atâtea amenințări la adresa securității zonale şi internaționale.

Creşterea dominației economice a unor state sau organizații/corporații multinaționale aduce în discuție problema sărăciei persistente şi de mare amploare din unele regiuni. Problemele demografice (creşterea populației/consumului în raport cu resursele planetei, condițiile insalubre de trai şi răspândirea bolilor infecțioase, urbanizarea irațională etc.), problemele legate de hrană (sărăcia, foametea, consumul în exces, degradarea terenurilor cultivabile şi a resurselor de apă etc.), probleme economice (menținerea unor modele nesustenabile de producție, instabilitate socială legată de existența lipsurilor şi a distribuției inegale a resurselor etc.) constituie un ansamblu de factori ce impietează procesul de dezvoltare a zonelor mai puțin favorizate de creşterea şi circuitele economiei globale. Ceea ce este cu adevărat îngrijorător este faptul că PIB-ul însumat al celor mai sărace 48 de state (circa un sfert din totalul țărilor lumii) este cu mult mai mic decât cel al celor mai prospere trei țări ale mapamondului (SUA, Japonia, Germania). De altfel, nivelul ridicat de inegalitate economică poate contribui la fragmentarea socială şi declinul legitimității statului.

Intensificarea eforturilor internaționale în scopul combaterii acestui fenomen şi a întăririi capacității țărilor sărace de a-şi soluționa propriile probleme constituie o prioritate pe agenda ONU (prin Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului), Fondului Monetar Internațional şi Băncii

Mondială (prin programele de asistență „Poverty Reduction and Growth Facility"), Organizației Mondiale a Comerțului (prin politicile de liberalizare economică) etc.

Desigur că au fost exprimate şi alte puncte de vedere referitoare la factorii care afectează securitatea națională şi internațională. Există specialişti care trec în categoria amenințărilor globale şi: creşterea vertiginoasă a populației; scăparea de sub control a progreselor ştiinței şi tehnologiei; globalizarea economică, culturală şi politică, îndeosebi aspectele sale conflictuale (competiția pentru piețe, resurse energetice şi de materii prime); proasta guvernare; „ciocnirea civilizațiilor" etc.

Astfel, accesul diferențiat la resurse afectează relațiile dintre state cu consecințe dintre cele mai distrugătoare asupra securității. Economia mondială depinde încă de petrol ca resursă centrală de energie, iar lupta pentru resurse domină geopolitica secolului XXI şi a generat şi generează numeroase conflicte, precum cele din Golf, Angola, Cecenia etc. „Prăbuşirea" unor state din cauza proastei guvernări, condițiilor economice precare, tulburărilor sociale etc., răspândirea conflictelor de tip etnico-religios, precum şi inconstanța relațiilor transatlantice rămân o realitate a mediului de securitate actual ce necesită dezvoltarea unor noi parteneriate, a unor noi forme de cooperare regională şi locală.

De altfel, economia globală depinde încă în mare măsură de cea a SUA, orice diminuare radicală a consumului american putând duce la recesiunea economiei mondiale. Dolarul american constituie încă moneda de bază a economiilor lumii.

Nu în ultimul rând, epuizarea resurselor naturale, la care se adaugă creşterea prețurilor materiilor prime şi a resurselor energetice, accentuarea dezastrelor naturale sau produse de om, sporirea inflației şi a şomajului, „supraîncălzirea economiei" etc. sunt fenomene ce continuă să influențeze stabilitatea şi securitatea globală. Economia subterană, migrația „creierelor" şi a forței de muncă, legislația ambiguă, corupția reprezintă alte aspecte ale ce impietează asupra procesului de realizare a securității.

Agresiunea şi confruntarea economică, dusă prin intermediul unor firme, corporații multinaționale/transnaționale, trusturi, ce folosesc numeroase elemente specifice (structuri economice, pârghiile economico-financiare, potențialul economic, politica şi legislația economică, organizarea economică, pregătirea tehnologică şi managerială etc.) poate duce la slăbirea economică a statului agresat şi, implicit, a securității naționale.

Desigur că mulți dintre factorii identificați pot constitui atât surse de securitate, cât şi de insecuritate, însă starea de securitate a sistemului depinde de capacitatea statului de a gestiona eficient aceşti factori prin maximizarea celor pozitivi şi atenuarea sau chiar eradicarea celor negativi.

PROPUNERI

- Studiul conceptului de „securitate economică" şi a problematicii adiacente în cadrul cursurilor desfăşurate la „Colegiul de Management al Resurselor Apărării, Educațional şi al Achizițiilor" din Universitatea Națională de Apărare „Carol I", precum *Cursul postuniversitar de conducere în domeniul pregătirii economiei şi teritoriului pentru apărare*.
- Dezvoltarea studiilor de securitate pe tematica corelațiilor globalizare-economie-securitate, în cadrul unor colective multidisciplinare, care să se adreseze atât comunității academice militare, cât şi celei civile.

***COLOCVIU STRATEGIC* este o publicație a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiințifică, conferințelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalități de marcă din armată şi societate, din țară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiințifică din domeniul securității.**

Publicație realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universității Naționale de Apărare „Carol I"
Tehnoredactare computerizată: Cristian BĂHNĂREANU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511. B: 861/2006

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: 319.56.49, Fax: 319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
http://cssas.unap.ro